YUSUF'S AND THE PADISAH'S DREAMS AND THE IDENTIFICATION OF MOTIFS IN ÇÂKERÎ'S YUSUF U ZULEYHA MUSNAVI

Mine Bilge
International Balkan University Turkish Language and Literature, PhD Candidate
ORCID ID: 0000-0003-4706-5939
minehbilge@hotmail.com
North Macedonia

ABSTRACT

The dream motif and dream interpretations are important in the religion of Islam. In the story mentioned in Surah Yusuf in the Qur'an, the dream motif and the interpretations of dreams have a special value. In our study, first of all, theoretical information about dream and dream interpretation definitions are given. In addition, the presence of these dreams and their interpretations in the Qur'an's Surah Yusuf and the Torah is indicated. The dreams of Yusuf and the Sultan in the *Yusuf u Züleyha Masnavi* of Çâkerî, one of the masnavi poets of the 15th century, and the motifs of the dreams are interpreted.

Keywords: *Çâkerî's Masnavi of Yusuf u Züleyhâ, Surah Yusuf, Dream Motifs*

ÇÂKERÎ'NİN YÛSUF U ZÜLEYHÂ MESNEVİSİ'NDE YUSUF'UN VE PADİŞAH'IN RÜYALARI VE MOTİFLERİNİN TESPİTİ

Mine Bilge
Uluslararası Balkan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Öğrencisi
minehbilge@hotmail.com
Kuzey Makedonya

ÖZET

Rüya motifi ve rüyalar tabirleri İslam dininde önemlidir. Kur'ân-ı Kerim'de Yusuf Suresi'nde sözü edilen kıssada rüya motifi ve rüyaların tabirlerininse, ayrı bir kıymeti vardır. Çalışmamızda öncelikle rüya ve rüya tabir tanımları ile ilgili teorik bilgiler verilmiştir. Ayrıca bu rüyaların ve yorumlarının, Kur'ân-ı Kerim'in Yusuf Suresi ve Tevrat'taki mevcudiyetleri belirtilmektedir. Bu çalışmada, 15. yüzyılın mesnevi şairlerinden biri olan Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nde Yusuf'un ve Padişah'ın rüyası ve rüyaların motifleri tabir edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çâkerî'nin Yûuf u Züleyhâ Mesnevisi, Yusuf Suresi, Rüya Motifleri

GİRİŞ

Rüya ilk insandan günümüze değin, merak edilen bir konu olmuştur. Birbiri ile aynı olmayan din ve kültürlere sahip olsa da hemen hemen her toplumda, rüya motifleri belirli bir yer teşkil etmektedir. İnsanlar geleceğin habercisi olarak kabul ettikleri rüyaları, mahiyetine göre iyi veya kötü olarak yorumlamışlardır. Farklı medeniyetlerde yüzyıllar boyu rüya ve tabirlerinin izi sürülmüş ve sözlü edebiyat eserleri ve yazılı kaynaklar açısından, önemli bilgiler elde edilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de uyku, rüyayla alakalı ilgili sure ve ayetlerin yer aldığı görülmektedir. Bu surelerdeki ayetler, rüyalar, rüyaların '*doğru'* bir biçimde tabir edilmesinin önemi, sadık rüyaların varlığı ve bir yorumcuda bulunması gereken özelliklerin niteliği gibi konulara dikkat çekmesi açısından, belirleyici olarak kabul edilir.

Yusuf ile Züleyha kıssası da Kur'ân-ı Kerim'in Yusuf Suresi'nde anlatılan ve bir peygamber olan Yusuf'a özel bir kıssa olup, kıssa da görülen rüyaların hikmetine inanılır. Yusuf ile Züleyha kıssasında yer alan rüyalar, Kur'ân-ı Kerim'de ve Tevrat'ta anlatılır.

Yusuf ile Züleyha kıssasında, rüyanın Yusuf ve padişah tarafından görüldüğü anlaşılmaktadır.

Yusuf'un rüyasını, babası Yakup yorumlarken, padişahın rüyasını da zindanda Allah tarafından rüya yorumlama bilgisi verilen Yusuf tarafından yorumlanmaktadır. Yusuf ile Züleyha kıssasında rüyaların tabir edilmesi suretiyle gelecek hakkında bilgi sahibi olunmaya çalışıldığı görülür.

1. RÜYA MOTİFİ TANIMI

Rüya konusu, çeşitli disiplinlerin uzmanlarınca, psikoloji, din, felsefe ve tarih vb. gibi birçok bilim dalı tarafından ele alınarak incelenmiş ve o disiplin dahilinde tanımlamaları yapılmıştır.

Rüya kelimesi Arapçada "*görmek*" anlamına gelen "*Rü'yet*" kökünden olup (Çelebi 2008: 306), rüya ve düş için Divanü Lügati Türk'te "*Tüş*" kelimesi karşılık gelmektedir (Atalay 1941: 125).

Yine rüya, "*Uyku sırasında oluşan, bilincin ve iradenin denetiminden bütünüyle bağımsız bir biçimde oluşan ruhsal haller*" (Cevizci, 2002; 276), "*Uyku sırasında canlı, çarpıcı görsel ve işitsel varsanılarla (halüsinasyon) ortaya çıkan yaşantı*" ve "*Bir kimsenin uyku sırasında zihninden geçen hayal dizisi, düş*" şeklinde de tanımlanabilir (Yılmaz., Çetin, 2007;1066).

Rüya kelimesi, Azeri Türkçesinde "*rö'ya*", Başkurt ve Tatar Türkçesinde "*töş*", Kırgız ve Özbek Türkçelerinde "*tüş*", Kazak Türkçesinde ise "*çuş*" kelimeleriyle karşılık bulur (Ercilasun, 1991;726).

Felsefe sözlüklerinde düşlerin "*Uyurken zihinde beliren olayların tümü*" ve "*Uyku sırasında oluşan, bilincin ve iradenin denetiminden bütünüyle bağımsız bir biçimde oluşan ruhsal hayaller*‖ *oldukları kabul edilir*" Voltaire, hazırladığı Felsefe Sözlüğü'nde rüyalar için şu bilgilere yer verir: "*Oradan oraya dönüp dolaşan gölgelerle zihinleri oyalayan düşleri ne tanrı sunakları, ne de yüce güçler gökten gönderir. Herkesin düşü kendi malıdır. Düşler her zaman için büyük bir baş inan konusu olmuştur. Bundan daha doğal bir şey de olamazdı. Sevgilinin hastalığına çok üzülen bir insan, düşünde onu ölüm halinde görür. Ertesi gün de sevgilisi ölür. Demek ki tanrılar onun ölümünü kendisine haber vermişlerdir*" (Çelepi, 2017;5).

Tasavvuf Terimleri Sözlüğü'nde ise rüya ile ilgili olarak; "*Uyku halinde zihinde beliren düşünceler ve olaylar. Rüya ölümün kardeşidir, ölümle mâlum olan hususların bazıları rüya ile de mâlum olur*" açıklamalarına yer verilir (Çelepi, 2017;6).

Dini literatüre bakıldığında; rüya tanımını yapan birçok âlim arasında, Abdülkadir Geylânî, İbni Haldun ve Muhyiddin-i Arabî'nin önemli yere sahip olduğu görülür.

H. Avni Yüksel, '*Türk İslam Tasavvuf Geleneğinde Rüya'* isimli kitabında, Abdülkadir Geylânî rüyayı, "*İnsanın cismi ve heykeli hem nurâniyyeti, hem de karanlıkları kapsar. (...) İnsan hem karanlık ve nurâniyyeti, gördüğünden bu iki görüşte zuhur eden hallerin hepsine birden rüya derler*" (Yüksel 1996;11) şeklinde tanımlarken, Savaşkan Cem Bahadır, hazırladığı '*İbni Sîrîn Rüyalar Kitabı Ta'bîr-nâme-i İbni Sîrîn'* adlı kitabında Muhyiddin-i Arabî'nin rüya hakkında söylediklerini şu şekilde aktarır: "*Rüyâ Allah Teâla'nın melek vasıtasıyla hakikat veya kinaye olarak, kulun şuurunda uyandırdığı enfusî idrakler ve vicdani duygulardır. Yahut da şeytani telkinlerden, karışık hayallerden ibarettir. Rüyanın uyanıklıkta benzeri, nefsimizden geçen hatıralardır. Bu hatıralar bazen bir maksada matuf olarak bir siyakta ve bir silsile-i nizam üzerine nefse tevarüd eder. Bazı defa da karmakarışık surette tasavvur olur. Bu itibarla rüyâ enfüsî ve kalbî bir görüştür*" (Bahadır 2017;19).

Yine aynı kaynakta İbni Haldun'a göre rüyanın "*Ruhânî bir şey olup uykuda iken insanî olan ruhun manalar âlemine dalması sonunda gayibten kendisine akseden varlıkların şekil ve suretini biranda görmesin den ibaret*" olduğu belirtilmektedir (Bahadır 2017;19).

2. İSLAM DİNİNDE RÜYA TABİRİ KAVRAMI, AYETLER ve HADİS-İ ŞERİFLER

Kur'ân-ı Kerim'de rüya motifinden söz edilmek istenildiğinde, Yusuf Süresi önem taşır. Rüya motifinin ve bir peygamber olan Yusuf'a özel bir kıssanın anlatıldığı, Yusuf Suresi'nin Yusuf u Züleyhâ mesnevilerinde özellikli bir yeri vardır.

Rüya motifi ve rüyalar tabirlerinin İslam dininde önemli olduğu bilinir. İslam dininin rüyaya ve/ ve ya rüya tabirlerine verdiği önemi anlayabilmek için; Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerin iyi bilinmesi gereklidir.
Kur'ân-ı Kerim'de rüya ile ilgili birçok sure, ayet yer almaktadır. Ayrıca yine rüya hakkında birçok hadis-i şerifin de olduğu bilinir.

12. Yusuf Suresi, 4,5,6. Ayetlerinde olduğu gibi, 8. Süre Enfal'ın 43. Ayeti, 30. Rum Suresi'nin 23. Ayeti ve 48. Fetih Suresinin 27. Ayeti, Kur'ân-ı Kerim'de yer alan rüya ilgili sure ve ayetlere örnek verebilir.

Buna göre; Kuranda rüya kelimesi ilk olarak Kur'ân-ı Kerim'in 8. Süresi Enfal'ın 43. ayetinde geçmektedir. Kur'ân-ı Kerim 8. Enfal Suresi 43. Ayeti;

"*Hani o vakitler Allah sana uykunda (rüyanda) onları az gösteriyordu. Eğer Allah sana onları kalabalık gösterseydi korkacaktınız ve savaş konusunda anlaşmazlığa düşecektiniz. Fakat Allah böyle bir şeyden sizi uzak tuttu. Çünkü O, gönüllerde yatanı da bilir*" (Elmalılı 2020; 131).

-Kur'ân-ı Kerim 30. Rum Suresi 23. Ayeti;

"*Yine gecede ve gündüzde uyumanız ve lütfundan nasib aramanız da O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz ki bunda dinleyecek bir kavim için nice ibretler vardır*" (Elmalılı 2020; 308).

-48. Kur'ân-ı Kerim Fetih Suresi 27. Ayeti;

"*Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi*" (Elmalılı 2020; 398).

Özellikle, Yusuf Suresi'ndeki rüyayla ilgili ayetler, sadık rüyalar, rüya yorumu ve yorumcuda bulunması gereken özelliklerin niteliği konusunda belirleyici olmuştur. Bu ayetlerden yola çıkan İslam düşünürleri, sadık rüyaların oluşumu hakkında farklı görüşler ileri sürmelerine karşılık, bu rüyaların kehanet ve özel mesaj içerdikleri konusunda görüş birliğine varmışlardır. Bu inanç, İslâm dünyasında dini hayatı etkilemiştir (Çetin, 2012;93).

-Kur'ân-ı Kerim 12. Yusuf Suresi, 4,5,6. Ayetler;

Yine "*12.4. Hani bir vakitler Yusuf, babasına demişti ki: "Babacığım, ben rüyada on bir yıldızla güneşi ve ayı bana secde ederken gördüm.*

12.5. (Babası) "Yavrucuğum! "dedi, "rüyanı kardeşlerine anlatma. Sonra sana bir tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insanın açıkça düşmanıdır."

12.6. "Ve işte böyle, Rabbin seni seçecek ve sana rüya tabirinden bilgiler öğretecek. Bundan önce ataların İbrahim'e ve İshak'a tamamladığı gibi, nimetini hem sana hem de Yakup soyuna tamamlayacaktır. Muhakkak ki, Rabbin alîmdir, hakîmdir" (Elmalılı;2020; 171).

Rüya motifi, Kur'an-ı Kerim'in yanı sıra Hadis-i Şeriflerde de yer alır ve İslam dininde rüya motifi ve rüyaların yorumlanmasında Hadis-i Şerifler de ipuçları verir.

Hadis-i Şeriflerde *"inananın rüyası için; "nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzü" olarak sözü edilir. Mü'minin rüyası, nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzdür. Bu rüya, anlatılmadığı müddetçe bir kuşun ayağında (takılı vaziyette) durur. Anlatılacak olursa hemen düşer*" (Yılmaz., Çetin, 2007;1068).

Rüya, başka hadislerde de geçer:
"*Sizin en doğru rüya göreniniz, en doğru sözlü olanınızdır*", "*Ey insanlar! Müjdeleyici hadiselerden sadece sâdık rüyalar kaldı. Onu sâlih kişi görür veya onun hakkında görülür*" (Köksal, 2008;39).

Mehmet Susur Çelepi,*'Türk Kültüründe Rüya*' isimli kitabında Hz. Muhammet'in hadislerinde rüyaların özellikleri hakkında bilgiler yer aldığını, Hz. Muhammet'in, rüyaları güvenilir bir bilgi kaynağı olarak kabul ettiğini belirterek, bununla ilgili hadisleri şu şekilde örneklendirir:

"*Rivâyete göre, Resûlullah Sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: Zaman yaklaşınca (ve kâinat son günlerini yaşamağa başlayınca) müminin rüyası yalan çıkmaz; çünkü müminin rüyası nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzdür. Nübüvvetten cüzü olan şey ise yalan olamaz. (Ravi: Ebu Hüreyre) ‖ (Buharî, XII, 1973: 271, Hadis no: 2107)"*

"Rivâyete göre, Resûlullah Sallallahu aleyhi ve sellem: ―Sâlih bir kişi (veyâ sâliha bir kadın) tarafından görülen güzel rüya, nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzüdür‖ buyurmuştur. (Ravi: Enes b. Mâlik) ‖ (Buharî, XII 1973:, Hadis no: 2101)"

Kur'ân-ı Kerim'deki sure ve ayetlerin, Türkçe mealleri ve hadis-i şeriflerin manaları incelendiğinde ve bu çerçevede yapılan çalışmalar ışığında; İslam dininde rüya ve özellikle rüya tabirinin ayrı bir öneminin olduğu ve rüya tabir edilmesine bir ilim gözüyle bakıldığı anlaşılmaktadır.

Kutsal kitaplarda yer alan ve birbirleri ile etkileşen ve zaman zaman ayırılan ve/ve ya örtüşen rüyalar da mevcut olduğu gibi, İslam ve Türk dünyasında rüya tabirleri ile ilgili birçok eserin yazılarak yayımlandığı görülmektedir.

Rüya tabiri kavramı "*Nehrin ve yolun kenarından diğer kenarına geçmek anlamındaki a-b-r kökünden alınmış bir masdar olup 'geçmek, geçirmek, rüyâyı tefsir ve onun için en uygun izahı yapmak' manasına gelmektedir"* (Bahadır 2017;55).

Tabir, rüyayı tefsir anlamı ile kullanılır. Rüya tabiri, görülen bir ipucundan, arkasındaki hakikati araştırarak bulmaya çalışmaktır. Bu da rüyada gösterilen "*misal âlemindeki şekillerin şehadet âlemindeki karşılığı*" (Bahadır 2017;55) araştırılarak ve elde edilen tüm bilgiler ve anlamlar doğrultusunda, rüyada verilen mesajların yorumlanması sonucu, rüyaların tabir edilmesi mümkün olur.

"Kur'ân-ı Kerim'de rüyanın ve tabirin önemli bir yeri bulunmaktadır. Hz. Yusuf muabirlerin piridir. Gördüğü ve tabir ettiği rüyâlar gerçekleşmiş ve onu kölelikten Mısır azizeliğine taşımıştır. İşte bu rüyâ hadisesinin Kur'ân'da geçmesi rüyâ tabirini hem dinî bir kimliğe büründürmüş, (çünkü ilahî bir bilim olarak değerlendirilmiştir) hem de insanlar nezdinde daha önemli bir hale getirmiştir. Bu vesileyle insanlar rüyâyı ve onun tabiri ile ilgili, eserler yazmaya başlamışlardır. Peygamberlere vahyin sadık rüyâlar yoluyla gelmesi de sözü edilen çalışmaların önemini bir kat daha arttırmıştır" (Bahadır 2017;57).

Rüyaların '*doğru'* yorumlanabilmesi için, bu yorumları yapanların bazı özelliklerinin olması gereklidir.

Rüya yorumlamayla ilgili bir hadiste Hz. Muhammed (S.A.V.); "*Rüyayı ancak bilen veya size karşı samimi olan kimselere anlatınız*." diye buyurur. Bu hadisten hareketle, birçok İslam âlimi, rüyaların sadece onu yorumlayabilecek kişilere anlatılması gerektiğini ifade etmektedir.

Bir diğer husus da bir rüya nasıl yorumlanırsa, rüyadaki olayın o yönde gerçekleşeceğidir. Bir rüya birden fazla şekilde yorumlanırsa, geçerli olan, bu işten anlayan kişinin yaptığı yorumdur. Bu yüzden rüyalar herkese anlatılmamalıdır (Çelepi, 2017;42).

3. YUSUF SURESİ ve RÜYA MOTİFİ

Yusuf u Züleyha kıssasında önemli motiflerden biri rüyadır. Rüya motifi, kıssadaki olayların gelişip tamamlanması açısından önem taşımaktadır. Yusuf ve padişahın gördüğü rüyaların, kıssa için önemli bir özelliği olduğu görülür.

Yusuf Suresi'ndeki yer alan rüyalar ile ilgili ayetler ve rüyaların tabirleri kıymetlidir.

Yusuf Suresi, Kur'ân-ı Kerim'de rüya motif açısından önem taşır. Sure bir rüya ile başlayıp, sure boyunca Yusuf'un başına gelenler anlatılıp, ulaşacağı hedef ve bu hedefe ulaştırılırken onun başındaki musibetler anlatılmaktadır.

Burada önemli olan Yusuf'un yorumladığı rüyaların gerçekleşmesi ve sonucunda da bu rüyalarla, gelecek ile arasındaki ortaya çıkan ilişkinin konu edilmesidir.

Rüyanın gaybı bilme konusunda kimi veriler içerdiği düşüncesi Kur'ân ve Hadis-i Şeriflerle desteklenir ve sonunda üç hususla karşılaşmak mümkün olur: Birincisi peygamberlik ile rüya arasında kurulan ilişki, ikincisi

Yusuf peygamber kıssasında yer alan rüya yorumu, üçüncüsü, rüyaların müjdeleyici olduğu düşüncesidir (Aydın 2007,167; aktaran: Çoştu 2021,49).

16. yüzyılın mesnevi şairlerinden biri olan Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi, benzerleri arasında başarılı bir örnektir ve farklı anlatımları arasında önemli bir yeri mevcuttur.

Bu çalışmada; Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nde, Yusuf'un ve Mısır Padişahı'nın rüyaları, Tevrat, -Musanın Birinci Kitabı- Tekvin Bap ve Kur'an-ı Kerim'in Yusuf Suresi'nde yer alan ayetlerdeki mevcudiyetleri tespit edilerek, rüyalarda yer alan motiflerin tahlilleri yapılacaktır.

4. ÇÂKERÎ'NİN YÛSUF U ZÜLEYHÂ MESNEVİSİ KONU SIRALANIŞI

15. yüzyılın şairi Çâkerî'nin Yûsuf Züleyhâ'sı klasik mesneviye uygun giriş, konunun işlendiği bölüm ve bitiş bölümü olmak üzere ana bölümleri bulunan bir mesnevidir.

"*Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nin konu sıralanışında; besmelenin ardından "tahmid" olarak nitelendirilen 19 beyitlik bir manzume ile başlar ve sırasıyla tevhid, Cenâb-ı Hakk'ın varlığına deliller getirmek ve bu hususta düşünmeye teşvik etmek için yazılan bölüm, münacat, na't, miraciye, Hz. Peygamber'den şefaat dilenen bölüm, dünyanın geçiciliği ile ilgili bölüm gelmektedir.*

Eserin 292- 345. beyitleri arasında II. Bayezîd'in şehzadesi Alemşâh adına yazılan methiye yer faziletinin anlatıldığı bölümde eserin telif sebebi üzerinde de durulmuştur. Şair, giriş bölümünün son başlığında "söz"ün tarifini şairliğini övmüştür.

Çâkerî'nin Yûsuf Züleyhâ'sında konunun işlendiği bölüm 13. başlıktan itibaren başlamaktadır. Sonraki bölümlerde sırasıyla Yûsuf'un ve Züleyhâ'nın güzelliklerini anlatan manzumelere yer verilir. Daha sonra Züleyhâ'nın, rüyasında Yûsuf'u görmesiyle âgâz- ı dâstân bölümüne devam edilmiştir. Eserde konunun işlendiği bölüm 57 başlıktan oluşmuştur. Yûsuf'un vefatı ve Züleyhâ'nın bu acıya dayanamayıp dârı bekâya göçmesi ile hikâyenin anlatıldığı bölüm sona ermiştir.

Eserin hatime (bitiş) bölümü 71. başlık ile başlamakta, 74. başlık ile nihayet bulmaktadır." (Nalbant 2012;18)

5. ÇÂKERÎ'NİN YÛSUF U ZÜLEYHÂ MESNEVİSİ'NİN ÖZETİ

Yakup Peygamber'in on iki oğlundan biri olarak dünyaya gelen, Allah tarafından tüm yaratılmış tüm güzelliklerin üçte ikisi kendine verilen Yusuf'un, iki yaşına geldiğinde annesi ölür ve halası tarafından bakımı üstlenilir. Yakup Yusuf'u çok sevdiğinden, onu göremeyince huzursuz ve kederli hale gelmesine karşın, halası da Yusuf'u çok sevmekte ve yanından hiç ayırmamaktadır.

Kardeşine karşı, onun Yusuf'u sürekli yanında istediğini söylemesi üzerine halası da Yusuf'u bırakmamak için bir plan yapar. Zamanın kuralları gereği bir hırsız, malını çaldığı kişinin kölesi olacağını bildiğinden, Yusuf'un beline babaları İshak'tan kalan, tılsımlı özellikleri bulunan kemeri sararak, Yakub'un yanına gönderir. Ardından kemerin kaybolduğunu söyleyerek, Yusuf'un üzerini arar.

Kemerin Yusuf'un üzerinde bulunması sonucunda, Yusuf, halasının kölesi duruma gelir ve Yusuf'u planı gereği halası kendi evine götürür.

Züleyha, Taymus isimli çok meşhur ve zengin birinin kızıdır ve bir gece rüyasında Yusuf'u görür ve ona âşık olur. Rüyasını kimseye anlatamaz ve sürekli Tanrı'ya yalvararak, uyanıp rüyasında gördüğü o kişiye kavuşmak

ister. Adını bile bilmediği için, aşkıyla yanıp yakılmaktan başka elinden bir şey gelmez. Züleyha'nın sebebini anlamadıkları o olağanüstü hali için, dayesi ve kimi nedimeler nazar değdiğine inanır, kimi büyü yapıldığına, kimi de onun âşık olduğuna inanır. Daye, bir gece Züleyha'dan derdine bir çare bulabilmek için anlatmasını istemesi üzerine, Züleyha dayesinin şefkatine sığınarak, rüyasında adını bile bilmediği sevgilisini anlatır. Züleyha'yı dinleyen daye, Züleyha'nın adı sanı olmayan hayali sevgiliden kurtulması için, perinin ya da şeytanin hile ile insan şekline girip gönülleri çalmakta mahir olduklarını söylese de Züleyha, hiçbir perinin böylesine güzel bir şekle gireceğine inanamadığı için ikna olmaz. Bunun üzerine başka bir çaresi kalmayan daye, olanları Züleyha'nın babası Taymus'a anlatır ancak Taymus dinlediklerinin önüne geçilemeyecek bir kader olduğuna inanır.

Züleyha da Tanrı'ya yalvararak uykuya yatar ve rüyasında Yusuf'u tekrar görür. Rüyada Yusuf kendinin de Züleyha'yı sevdiğini ve eğer kendine kavuşmak istiyorsa Züleyha'dan aşkına sadık kalmasını söyler.

Bu rüya Züleyha'nın aşkını daha da artırır ve bu aşkın coşkusuyla gözyaşı döker ve feryat ederek saçlarını yolması üzerine nedimler de elleriyle yüzlerini döverek ağlarlar.

Taymus'un Züleyha'nın son halinden haberi olunca danıştığı zamanın ileri gelenleri, Züleyha'nın bu durumundan kurtulması için zincire vurulması gerektiğini söylerler. Babası da çare olacağını düşündüğünden, altın, gümüş ve inciden bir zincir hazırlatarak, Züleyha'yı bağlatır. Ancak yine Züleyha'nın sürekli ağlamaklı hali devam eder ve Yusuf'u tekrar rüyasında görür.

Yusuf Züleyha'ya, Mısır şehrinin azizi olduğunu söylemesi üzerine, sevdiğinin kimliğini öğrenmiş olmanın sevinciyle Tanrı'ya şükreder ve babasına haber göndererek, artık o mecnun halinin kalmadığını ve zincirlerinden kurtulmak istediğini söyler.

Züleyha ile evlenmek isteyen civar ülkelerin padişahları arasında Mısır'dan gelen kimsenin olmadığının öğrenilmesi üzerine, Taymus Mısır azizine, Züleyha ile evlenmesini teklif eder. Bu teklifi memnuniyetle kabul eden aziz, evlilik hazırlıklarına başlamak için elçisi ile Taymus ve Züleyha'ya haber gönderir. Bu haberi alan Züleyha çok mutlu olur ve kendini almaya gelen kafileyle birlikte, dayesini de yanına alarak Mısır'a doğru yola çıkar.

Züleyha, onları karşılamaya gelen Aziz'in, rüyasında gördüğü kişi olmadığını anlayınca feryat etmeye başlar ve çaresiz olduğunu anlayarak, rüyasında âşık olduğu adama verdiği söze sadık kalabilmek için Tanrı'dan yardım ister. O anda bir melek Züleyha'ya, Aziz'in iktidarsız olduğu ve böylelikle Yusuf'a verdiği söze sadık kalacağını müjdelemesi üzerine, Züleyha sevinerek ağlamaktan vazgeçer ve görkemli bir düğün yapılır.

Züleyha gıyabında Yusuf'la konuşur ve Yusuf da ona rüyada kendine verdiği sözü tutmadığı için sitem eder. Başındaki taçla altın tahtına oturan Züleyha, Yusuf'a verdiği söze sadık kalacağını halde yine de mutlu değildir. Gece gündüz Tanrıya yalvararak Yusuf'u görebilmeyi çok ister ve esen rüzgârlara, akan suya (Nil'e), derdini anlatır.

Kenan diyarlarında Yakup'un diğer oğullarından hatta canından bile çok sevdiği Yusuf, bir gece rüyasında on bir yıldız, güneş ve ayın kendine secde ettiğini görür. Rüyasını babasına anlattığında Yakup, Yusuf'un rüyasının işaret ettiği şeyi anlar ve oğluna rüyasını kimseye anlatmamasını öğüt eder.

Ancak Yusuf, babasını dinlemez ve rüyasını kardeşlerinden birine anlatması üzerine, diğer kardeşleri de rüyadan haberleri olur.

Bu duruma çok öfkelenen kardeşler, Yusuf'un yalan söylediğini ve babalarını kandırdığına inanırlar ve çözüm olarak, bir kardeşi Yusuf'u öldürmeyi önerir. Bir diğeri, öldürmenin günah olduğuna inanması nedeniyle sadece babalarından uzaklaştırmanın yeterli olacağını söyler ve bir kuyuya bırakmayı teklif eder. Bu planı kabul eden diğer kardeşler, sabah babalarına, kırlarda gezip eğleneceklerini, kardeşleri Yusuf'u da yanlarında götürmek istediklerini söylerler. Ancak babaları önce kırların Yusuf için tehlikeli olduğunu söylese de kardeşlerinin Yusuf'u koruyacaklarını ikna etmeleri üzerine, Yakup istemeye istemeye razı olur. Yola çıktıklarında Yusuf'u önce kucaklayarak öpüp kucaklasalar da babalarından iyice uzaklaştıktan sonra kırlara atıp, yerlerde yalın ayak diken üstünde yürütür, dövüp, hırpalarlar. Bir kardeşinin gazabından diğerine sığınsa da o kardeşi de Yusuf'u yakasından tutup yere atar. Yusuf da kardeşlerinden ümidini kesince, babasına seslenir ve sanki karşısındaymışçasına, halini anlatarak adeta yardıma çağırır. Bu halde eziyet ede ede yola devam ederler.

Bir kuyunun başına gelirler. Yusuf'un ellini bağlayıp gömleğini çıkarır ve Yusuf'u kuyuya atarlar. Yusuf kuyuya düştüğü anda, kuyudaki kötü koku kaybolur, akrep ve yılanlar kuyudan kaçıp giderler. Yusuf'un kolunda babası tarafından bağlanmış bir pazıbent vardır. Yusuf kuyudayken, bir melek tarafından Yusuf'a bir gömlek giydirerek, kardeşlerinin son anda yaptıklarından pişmanlık duyup, önünde el pençe divan duracaklarını ve kıyamette cezalarını çekeceklerini söyler. Yusuf bu sözleri duyunca rahatlar ve üç gün boyunca kuyuda kalır.

Dördüncü gün kuyunun yakınında mola veren bir kervan, su çekmek için uzattığı kova ile Yusuf yukarı çıkar. Kervancı kuyudan Yusuf'un çıktığını görünce çok sevinse de bu olayı arkadaşlarından saklar.

Kardeşleri de kervancının yanına gelerek, Yusuf'un söz dinlemez işe yaramaz bir köle olduğunu söyleyerek, Yusuf'u çok ucuza satarlar.

Kervancı Yusuf'la birlikte gittiği Mısır'da, eşi benzeri olmayan güzellikte bir gencin şehirlerine geldiği haber yayılır, bu haberi duyan Mısır padişahı, kervanı ve Yusuf'u karşılaması için Aziz'i görevlendirir.

Yusuf'un güzelliğini gören Aziz, bu güzellik karşısında secde etmek istese de Yusuf, secdenin sadece Allah'a yapılacağını söyler. Kervancı Aziz'e padişahın kendileri beklediği bildirir, kervancı da dinlenmek ve hazırlanmak için zaman ister. Aziz padişaha olanları anlatır. Mısır padişahı, Yusuf'la birlikte çok sayıda güzelin değerli ve gösterişli elbiselerle süsleyerek hazırlanmasını emreder. Böylelikle onları da Yusuf'la birlikte satışa çıkarınca, Yusuf'a talip olmaların önüne geçmek ister. Nil nehrinde yıkanan Yusuf'a yeni bir gömlek, altın işlemeli, süslü ipek bir kemer ve taç vererek, onu mahfile oturtarak Mısır padişahına götürür. Mahfilden inen Yusuf'u görenler, Yusuf'un güzelliğinden kendilerinden geçerler. Züleyha da olanları duyar ve o genci görmek istemesi üzerine köşke gider. Yusuf'u gören Züleyha, baygınlık geçirir. Kendine geldiğinde Züleyha, dayesine yıllar önce rüyasında görüp âşık olduğu kişinin, o genç olduğunu söylemesi üzerine daye, Züleyha'ya sırrını ifşa etmemesini, sabırlı davranması sonucu her şeyin gerçekleşeceğini belirtir.

Yusuf'un satışı için kurulan pazarda, servetlerini verip Yusuf'u almak için her yerden birçok insan gelir.

Yaşlı bir kadın da tek varlığı olan bir çile iplikle Yusuf'u almak istemesine karşın, bin altından başlayan, ağırlığınca altın, inci, misk, lal ile süren pazarlık sonucu, Züleyha kendi mücevher ve mallarını vererek, Aziz'i Yusuf'u almaya ikna eder. Aziz de Yusuf'u satın alarak evlat edinince, Züleyha buna çok sevinir ve Yusuf'u görüp onun yanında bulunarak mutlu olur

Âd kavminden Bâzigâ isimli çok güzel ve zengin bir kız, Yusuf'un güzelliğini duyarak ona kulaktan âşık olur. Yusuf'u görmek için Mısır'a gider, Yusuf'un güzelliği karşısında geçirdiği baygınlık sonrası, bu güzelliğin yaratıcısını sorar. Yusuf kendinin Allah'ın eseri olduğunu söyler ve kadına Allah'ın sıfatlarını anlatır. Duydukları karşısında Bâzigâ'nın Yusuf aşkı, Allah aşkına dönüşer ve Yusuf'a veda eder. Bâzigâ, Hz.

İbrahim'in dinini kabul ettikten sonra, tüm mal varlığı ile bir ibadethane yaptırarak ömrünü ibadetlere geçirir ve mal varlığını ihtiyaç sahiplerine dağıtarak, bu şekilde ibadet içindeyken ölür.

Züleyha, Yusuf için yılın her günü için farklı, güzel ve pahalı elbiseler diktirir. Bu elbiseleri giydirmek, kemerlerini bağlamak gibi bahanelerle Yusuf'a yakınlaşır ve adeta Yusuf'un hizmetkârı olur. Ancak Yusuf, Züleyha'ya çobanlık yapmak istediği söylemesi üzerine Züleyha, birçok hazırlık yapar ve Yusuf, çobanlığa başlar. Bir süre sonra Züleyha'ya sadece Yusuf'u görmek yetmez, onunla birlikte de olmak istese de Yusuf, bunu kabul etmez ve Züleyha baktıkça Allah'ı hatırlayıp korkar, başını önüne eğer ve çobanlık yapmak için dağa gider. Daye bu durum karşısında üzülüp gözyaşı döken Züleyha'ya, Yusuf yanında yokken üzülüp ağlamasının normal olduğunu ancak bu kederin doğru olmadığını söyler. Züleyha dayeye Yusuf'un hizmetinde kusur etmediğini, onu mutlu etmek için çok uğraştığını ancak yaptıklarının karşılığında Yusuf'un kendini önemsemediğini hatta yüzüne bile bakmadığını söyleyerek dayeden yardım talep etmesi üzerine daye, Yusuf'la konuşur. Züleyha'nın gördüğü rüyaları ve ona olan aşkını anlatarak, Yusuf'tan Züleyha ile birlikte olmasını ister. Ancak Yusuf, dayeye Züleyha'nın kölesi olduğunu, ona iyi davranıp iltifatlarda bulunduğunu, Züleyha'nın söylediği her şeyi yapabileceğini ancak onu evlat edinen Aziz'e ihanet etmesinin mümkün olmayacağını anlatarak, Züleyha'nın birliktelik hevesinden vazgeçmesini söyler. Daye, Züleyha'ya, Yusuf'un anlattıklarını söyleyince Züleyha bayılır, kendine geldiğinde Yusuf'la kendi konuşmaya karar verir ancak Yusuf dayeye söylediklerinin aynını, Züleyha'ya da söyleyerek onu da reddeder.

Bunun üzerine Züleyha, Yusuf'a ısrarcı olmayacağı söyler ve onu güzelliği ile ünlü bahçesine gönderir. Yusuf o bahçeye geldiği için mutlu olur, bahçede birçok cariye bulunmakta ve Yusuf'a hizmet için beklemektedir. Züleyha Yusuf'a cariyelerin ona haram olmadığı ve onlarla hoş vakit geçirebileceğini söylerken, cariyelere de Yusuf'a hizmette kusur etmemelerini ve kendilerinden birine meyledecek olursa, ona haber verilmesini ister. Çünkü Yusuf'un meyledeceği cariyenin yerine geçmek maksadındadır. Yusuf ise Allah'tan cariyelere hidayet vermesini diler onlara da Allah'ın her şeyi bilip gördüğünü söyleyerek, imana davet etmesi üzerine, cariyeler de putperestlikten vazgeçip, Allaha iman ederler. Züleyha da sabah olur olmaz bahçeye gittiğinde cariyelerle Yusuf'u dini konularda konuşurken görünce, Yusuf'a tekrar kendi ile birlikte olması için konuşur ancak yine reddedilir.

Bunun üzerine daye; Züleyha'ya duvarları, zemini ve tavanı kendinin ve Yusuf'u resimleriyle bezeli bir bina yaptırmasını, Yusuf'un bunu görünce ona meyledebileceğini önerir. Züleyha da iç içe yedi odalı bir köşk yaptırır ve usta bir nakkaşa, köşkün duvarlarına, güzel bir bahçenin içinde kendinin Yusuf'un birbirine sarılmış resmini yaptırır. Yusuf'a haber göndererek onu köşke çağırır ve her odanın önce kapısını kilitler, sonra vuslata çağırır, ancak yine reddedilir, yedi odada da Yusuf' aynı şekilde davranır.

Yusuf, Züleyha'nın yüzüne bakmamak için duvarlara baktığında nakkaşın yaptığı resmini görünce, Züleyha'ya biraz meyleder, bunu üzerine Züleyha, Aziz'i uyutup onun yanına gelebileceğini söyler.

Ancak Yusuf, kendinin, peygamber neslinden geldiğini hatırlayarak efendisine ve Allah'ın emirlerine karşı gelmenin yanlışlığıyla, kendine engel olur. Züleyha'yı tekrar reddedince Züleyha, hançeri çıkarıp intihar etmeye kalkışır. Züleyha'nın elindeki hançeri almaya çalışan Yusuf'un bu hareketini, kendine yönelik bir sevgi gösterisi olarak algılayan Züleyha, hançeri, bırakarak Yusuf'a sarılır ve onu öpmeye çalışır. Yusuf bu sırada gördüğü perdenin nedeni sorunca, Züleyha, perdenin arkasında taptığı putun olduğunu ve onu bu halde görmesini istediği söylememesi üzerine, Yusuf da Züleyha'ya her an her şeyi gören ve bilen Allah'tan neden utanıp çekinmediği sorusunu sorar. Hızla kapıya koşar ve kapıların kilitlerinin açılmış olduğunu görür, tam binadan çıkmak üzereyken Züleyha, Yusuf'un eteğinden yakalar ve Yusuf'un gömleği yırtılır.

Yusuf bu şekilde evden çıktığında, Aziz ve birkaç arkadaşı ile karşılaşır, Aziz gördüklerine karşında, ihanete uğradığı duygusuna kapılır. Yusuf Aziz'in ona böyle ne olduğu sorusuna karşılık, Züleyha'yı ele vermez ancak

Züleyha, Yusuf'a iftira atar. Yusuf'un uyurken kendine saldırdığını, uyandığında da korkudan kaçtığı söylemesi üzerine Aziz, Yusuf'un cezalandırılması gerektiğini söyler.

Yusuf gömleğinin yırtılması ile ilgili olarak Aziz'e gerçekleri anlatsa da Aziz, Züleyha'nın yalan yeminlerine inanır ve Yusuf'u zindana göndermeye karar verir. Yusuf da suçsuzluğunun ortaya çıkması için Allah'a dua eder. Kucağında üç aylık bebeği olan Züleyha'nın yakını olan bir kadın, Aziz'den gömleğe bakmasını, Yusuf'un cezalandırılması için acele etmemesini söyler. Gömlek eğer önden yırtılmışsa Züleyha'nın sözünün doğruluğuna, arkadan yırtılmışsa Yusuf'un sözünün doğru olduğuna inanması gerektiğini söyler. Aziz, gömleğe baktığında arkadan yırtıldığını görerek Züleyha'nın yalan söylediğini anlar ve çok üzülür, Züleyha'yı kınayarak ona sitem eder, Yusuf'a da bu sırrı saklamasını tembih eder.

Mısırlı kadınlar bu olayı bir şekilde duyup, dedikodu yaparlar ve Züleyha'yı ayıplarlar. Bunu duyan Züleyha, ziyafet sofrası kurdurup Mısırlı kadınları davet eder. Yusuf ile kendi haklarında dedikodu yaptıklarını, kölesini sevdiği için kendini ayıpladıklarını duyduğunu söyler ve eğer isterlerse Yusuf'un güzelliğini görmeleri için Yusuf'u huzurlarına çağırabileceğini söyleyerek, ellerine birer bıçak ve turunç verir.

Dayesiyle haber göndererek çağırdığı Yusuf, kadınların karşısına çıkmak istemese de Züleyha ağlayıp yalvararak Yusuf'u ikna eder ve ona kırmızı bir elbise giydirerek süsler. Eline altın bir ibrik ve altın işlemeli bir havlu vererek, kadınların yanına getirir. Kadınlar Yusuf'u gördüklerinde bazıları bayılır, kimi can verir ve gördükleri güzellik karşısında turunç yerine ellerini keserler. Bunun üzerine Züleyha'ya hak vererek, Yusuf'u Züleyha'ya râm olması için ikna ederler, inat etmemesi için de zindanla korkuturlar. Kadınların Züleyha'nın yanında olduğunu gören Yusuf, onlardan yüz çevirip Allah'a yalvarır ve zindana gitmenin daha hayırlı olduğunu söyleyerek, Allah'tan zindana gitmeyi diler.

Mısırlı kadınlar Yusuf'u ikna edemeyeceklerini anladıklarından dolayı, Züleyha'yı Yusuf'u zindana göndermesi için teşvik etmeleri üzerine Züleyha da Aziz'e, Yusuf yüzünden Mısır'da adının çıktığını, bu lekenin temizlenmesi için Yusuf'u zindan göndermenin doğru olacağına ikna eder.

Aziz de Yusuf'a konuşarak ya dediklerini yapması ya da zindan gönderileceğine dair sunduğu iki seçenekten Yusuf, zindanı seçer. Yusuf ayağında prangalar, boynunda zincir zindana götürülür. Bunun üzerine Züleyha, zindancıdan Yusuf'a iyi davranıp, hep istediğinin yapılmasını ister. Züleyha Yusuf'u zindana kendi göndermiş olsa da onun yokluğuna dayanamaz, pişman olur ve kendine çok kızarak, kasrın çatısına çıkarak intihar etmek ister. Daye Züleyha'ya umut vererek, intihardan vazgeçirir ve Züleyha'yı zindana Yusuf'un yanına indirir. Züleyha ayrılığa dayanmadığı için sık sık zindana iner, gizlice bir köşeye gizlenerek Yusuf'u seyreder, zamanla dünya ile ilişkisini keser.

Sürekli Yusuf'u düşündüğü için hastalanınca kan aldırması gerekir ve aldırdığı kandan yere Yusuf'un ismi yazıladursun, Yusuf zindan da mutludur, zindandakilerle arkadaş olmuş, onların güvenini kazanmıştır. Yusuf'a zindan da Allah tarafından rüya yorumlama bilgisi verilirmiştir ve bu bilgilerle zindandaki arkadaşlarının rüyalarını yorumlar.

Bir gün Yusuf zindan arkadaşlarından birinin rüyasını yorumladığında yeniden padişahın hizmetinde olacağını söyleyip, kendinden padişaha bahsetmesini ister. Rüya Yusuf'un yorumladığı şekilde gerçekleşir ancak arkadaşı padişaha Yusuf'tan söz etmeyi unutur.

Aradan yıllar geçer, padişah bir gece rüyasında yedi zayıf ineğin yedi semiz ineği yediğini; yedi kuru başağın, yedi yeşil başağı sardığını görür. Padişah sabah olup uyandığında, gece gördüğü rüyasını kâhinlerinden hiçbiri yorumlayamaz. Yusuf'un arkadaşının aklına, Yusuf'la olan konuşmaları gelir ve padişaha Yusuf'tan bahseder. Padişah onu Yusuf'un yanına göndererek rüyasının yorumunu ister.

Yusuf Züleyha'nın iftirasıyla haksız yere zindanda aldığını ve padişahın olayın aslını bilen Mısırlı kadınları dinlemesini, rüyayı yorumlamasının şartı olarak ileri sürer. Padişah, Mısırlı kadınlardan Yusuf'un suçsuzluğunu şahadet ettirir, Züleyha da doğrular ve bütün suçun kendinde olduğunu söylediği için, Yusuf padişahın emriyle zindandan çıkarılır.

Padişah Yusuf'u hürmetle karşılar ve rüyası hakkında onunla konuşur. Yusuf, yedi bolluk yılının ardından, yedi yıl kıtlık olacağını ve tedbir alınması gerektiği söyler. Padişahın bu konuda nasıl bir tedbir alınması gerektiğini sorması üzerine, Yusuf, bu süre içinde insanların sadece tarımla uğraşmalarını önerir, sonucunda da buğdayların biriktirileceğini ve kıtlık yıllarında devletin sıkıntı çekmeyeceğini belirtir. Yusuf padişaha bu göreve talip olduğunu söylemesi üzerine, padişah da Yusuf'un istediğini kabul eder ve Yusuf'u bu işle görevlendirilir.

Bu sırada Aziz ölür ve Züleyha da Yusuf'un ayrılık acısıyla ihtiyarlar ve gözleri görmez olur. Yusuf'tan her haber getirene elindeki tüm varlığını verdiği için, fakir düşmüş, perişan olmuştur. Züleyha tüm günlerini Yusuf'un geçeceği yolun üzerinde bekleyerek geçirir hatta o yolun üzerine yaptığı kamıştan kulübede yatar. Yusuf'un atının sesini duyup dışarı çıkar ama gelenler arasında Yusuf görünmediğinde çocuklar alay eder.

Yine bir gün kulübesinde Yusuf'un hasretiyle ağlayarak putun önünde secde edip ağlar ve gözlerinin yeniden görmesini diler. Ertesi gün Yusuf 'un atının sesini duyduğunda Züleyha ağlar, feryat ederek Yusuf'tan merhamet istese de gürültüden Yusuf'a sesini duyuramaz. Putunun karşısına geçer, ondan bir şey istedikçe dertlerinin arttığını, ondan kendine bir yarar gelmediği söyleyerek, putu paramparça eder ve tövbe ederek Allah'a iman eder.

Yusuf yoldan geçerken yine Yusuf'un yoluna çıkar ve ağlamaklı bir şekilde Yusuf'a seslenir ancak Yusuf Züleyha'yı tanıyamaz ve kim olduğunu araştırmalarını ister. Züleyha'nın yanına giden asker, Züleyha'nın haline çok üzülür ve Yusuf'un yanına dönüp, o yaşlı kadının derdini sadece Yusuf'a anlatacağını söylediğini, bu nedenle onu da yanlarında getirdiklerini ve kadının dışarıda beklediğini söyler. Yusuf Züleyha ile karşılaştığında yine tanıyamaz, Züleyha adını söylemez ancak sadece ikisinin bildiği olaylardan söz edince Yusuf, Züleyha'ya bu hale nasıl geldiği sorduğunda, Züleyha adını Yusuf'un ağzından duyunca bayılır. Züleyha kendine geldiğinde, Yusuf ne istediğini sorduğunda Züleyha, önce görmeyi, sonra tekrar eski gençliğine, güzelliğine kavuşmayı diler. Bu dilekleri duyan Yusuf dua eder, duası kabul olur ve Züleyha genç ve güzel bir kadın haline gelir.

Yusuf Züleyha'dan başka bir istediği olup olmadığını sorduğunda, Züleyha vuslat ister. Yusuf bir süre susar ne eve ne hayır der. O sırada Cebrail, Allah'ın Züleyha'yı bağışladığını ve onu Yusuf ile nikahladığı haberi getirir. Yusuf da Züleyha ile nikahlanır. Zifaf gecesinde Züleyha'ya nasıl hala bakire olduğunu sorunca, Züleyha Aziz'in iktidarsız olduğunu söyler. Züleyha yıllar önce Yusuf'un rüyasına girip, kendine, aşkına sadık kalmasını istediğini ve onun da rüyada verdiği bu sözü tuttuğunu anlatır. Yusuf bunları duyunca Züleyha'ya sevgisi artar

Züleyha bir süre sonra mecazi aşktan ilahi aşka yönelmesi üzerine, Yusuf Züleyha'ya bir ibadethane yaptırır ve onun fakir ve yaşlıyken, ona görme gücünü, güzelliğini ve gençliğini geri veren Allah'a şükretmesini öğütler.

Yusuf ile Züleyha birlikte yaşadığı yıllardan sonra, bir gece annesini ve babasını cennete görür ve artık kendinin de onlara kavuşma vakti olduğunu söylerler. Yusuf da Züleyha'ya rüyasını anlatıp yorumunu dinlediğinde, Züleyha ağlayıp feryat eder. Yusuf bir gün atına bineceği sırada Cebrail gelerek, cennete gitme vaktinin geldiğini söyler. Yusuf da veda etmek için Züleyha'ya haber göndermek ister. Ancak Züleyha üzüntüden perişan halde olduğu için Yusuf'un kendini çağırdığını söyleyemezler.

Cebrail elindeki elmayı Yusuf'a verir. Yusuf elmayı koklayıp ruhunu teslim eder. Yusuf'un ölümün ardından etrafındakilerin feryatları ve ağlama seslerini duyan Züleyha, Yusuf'un öldüğünü öğrenir ve üç gün baygın vaziyette yatar, dördüncü gün ayıldığında olup biteni duyup tekrar bayılır. Böylelikle üç kez baygınlık geçirmiş olur. Dördüncü kez ayıldığında, Yusuf'tan bir haber almak istese de ondan bir iz bulamaz ve ağlayarak feryat eder. Yusuf'un mezarına doğru yola çıkar. Mezarın başında ağlayıp yas tutarken, artık Yusuf'un güzelliğini görmeyecekse, gözlerinin ona gerekmediği söyleyerek, iki gözünü çıkararak toprağın üzerine koyar. Züleyha Yusuf'un mezarının başında can verir ve onu da Yusuf'un yanına gömerler.

6. ÇÂKERÎ'NİN YÛSUF U ZÜLEYHÂ MESNEVİSİ'NDE RÜYALAR

Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nde de Yusuf'un rüyası, padişahın rüyası ve bu rüyaların tabirleri yer almaktadır.

6.1. Yusuf'un Rüyası

Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nde; Kenan diyarlarında Yakup'un diğer oğullarından hatta canından bile çok sevdiği Yusuf'un bir gece rüya gördüğünden söz edilir.

Yusuf rüyasında on bir yıldız, güneş ve ayın kendine secde ettiğini görür.

Rüyasını babasına anlattığında Yakup, Yusuf'un rüyasının işaret ettiği şeyi anlar ve oğluna rüyasını kimseye anlatmamasını öğüt eder. Ancak Yusuf, babasını dinlemez ve rüyasını kardeşlerinden birine anlatması üzerine, diğer kardeşleri de rüyadan haberleri olur.

6.1.1. Kur'ân-ı Kerim'de Yusuf Peygamber'in Rüyası

Kur'ân-ı Kerim'de, Yusuf ile Züleyha kısassıyla, Yusuf 'un hayatından ibretli örnekler ve mesajlar verilmektedir.

Kuranı Kerim'de bildirilen Yusuf Peygamber'in rüyası, doğru manada gerçekleşen rüya örneklerinden olup, Yusuf ile ilgili pek çok bilgi verir.

Yusuf bir rüya görür ve babasına on bir yıldız, güneş ve ayın kendine secde ettiği rüyayı anlatır. Yusuf'un babası Yakub oğlu Yusuf'un bu rüyasını, tabir eder. Yakub, Rabbin Yusuf'a peygamberlik vereceği ve rüyaları tabir etme ilmini öğreteceği şekilde tabir edince, Yusuf'un kardeşlerinin, şeytanın hilesine kapılıp ona tuzak kuracakları ve Yusuf'a kötülük yapacakları endişesine düşer.

Bu endişe içinde Yusuf'a rüyasını kardeşlerine anlatmaması yönünde tembih ve nasihatte bulunur.

Yusuf'un gördüğü rüya, babası Yakub'un tabir ettiği şekilde gerçekleşir.

Babası Yakub Peygamber'in korktuğu ve endişe ettiği başına gelir. Kardeşleri şeytana uyup Yusuf'u kuyuya atar. Yusuf, kuyudan çıkartılıp köle olarak Mısır'ın maliye vekiline satılır. Maliye vekilinin evinde hizmetçilik yaparken iftiraya uğrar ve on iki sene zindanda kalır. Sonra Allah, Yusuf'a peygamberlik müjdeler. İlerleyen zamanda Yusuf Mısır'ın sultanı olur ve kardeşlerini, anne ve babasını Mısır'a getirip yetiştirir

Yusuf'un on bir kardeşi ve ebeveyni ona hürmetle eğilmişlerdi. Yusuf'a kavuştukları için Cenâb-ı Hakk'a şükür için secdeye kapanmışlardı.

Bunun üzerine Yusuf, babası Yâkub'a daha önce, çocukken gördüğü rüyaların tabir olduğunu ve Rabbin o rüyaları gerçekleştirdiğini söyler. Yusuf'un gördüğü bu rüya, Kur'ân-ı Kerim'de bildirilen, gerçekleşmiş doğru rüyalara örnektir. (Tavaslı 2009;12)

Yine Nablusi, ibn-i Sîrîn ve Seyyid Süleyman'dan derlenen Hattat Hafız M. Necati Bursalı tarafından hazırlanan ve Çelik Yayınevince yayımlanan Büyük İslami Rüya Tabirleri Ansiklopedisi'nde, Yusuf'un gördüğü rüya ile ilgili "*Ve bu rüya da doğru çıktı ve Hazret-i Yusuf, Allah'ın izniyle nice nimetlere mâlik oldu…*" denilmektedir (Bursalı;1998;31).

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Türkçe mealinde, Yusuf Suresi'nide, 111 (yüzonbir) âyet olup, 1., 2. ve 3. Âyetlerinin Medine'de, diğerlerinin Mekke'de indiğini, surenin başından sonuna kadar Yusuf Peygamber'den bahsedildiği için, bu adı aldığı belirtilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de, Yusuf ile Züleyha kısassı, Yusuf Suresi'nde şu şekilde anlatılır:

"*Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla*

12.1. Elif Lâm, Râ. İşte bunlar sana o açık seçik kitabın âyetleridir.

12.2. Muhakkak ki, biz onu anlayasınız diye Arapça bir kitab olarak indirdik.

12.3. Sana bu Kur'ân'ı vahyetmekle biz, sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Gerçek şu ki, daha önce senin bundan hiç haberin yoktu.

12.4. Hani bir vakitler Yusuf, babasına demişti ki: "Babacığım, ben rüyada on bir yıldızla güneşi ve ayı bana secde ederken gördüm."

12.5. (Babası) "Yavrucuğum! "dedi, "rüyanı kardeşlerine anlatma. Sonra sana bir tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insanın açıkça düşmanıdır."

12.6. "Ve işte böyle, Rabbin seni seçecek ve sana rüya tabirinden bilgiler öğretecek. Bundan önce ataların İbrahim'e ve İshak'a tamamladığı gibi, nimetini hem sana hem de Yakup soyuna tamamlayacaktır. Muhakkak ki, Rabbin alîmdir, hakîmdir" (Elmalılı; 2020; Yusuf Suresi 12. Ayet).

Yusuf'un bu rüyası kolay anlaşılabilecek rüyalardandır. Kardeşleri rüyayı hemen yorumlar ve ardındaki anlamı oraya çıkartılar. Yusuf'un bütün aileden üstün olacağını anlayınca onu kuyuya attıkları görülür (Çelepi 2017;28).

6.1.2. Tevrat'ta Yusuf Peygamber'in Rüyası

Tekvin'de de mesaj içeren birçok rüya örneği olduğu görülür. Yaradılış bölüm olarak anılan Tekvin, Tevrat'ın birinci kitabıdır Tevrat'ta Hz. Yakup ve Yusuf ve Firavun'a ait rüyalar, önemli rüyalar arasında sayılabilir.

Aynı rüyanın Tevrat'ta da geçtiği görülür. Yûsuf'un gördüğü rüya, Kur'ân-ı Kerim'de ve Tevrat'ta farklı biçimlerde anlatılır. Ancak Tevrat'ta bu rüya, başka bir şekilde anlatılır ve anlatılan şekli de Kur'ân'da yer almamaktadır.

Yûsuf'un gördüğü rüya, Tevrat'ta yer almakta, ancak farklı biçimde anlatılmaktadır.

"*Musevilikte en önemli rüyalar Hz. Yusuf'un gördüğü rüyalardır*" (Çelepi 2017;27).

Tekvin'in Tevrat'ta 37. Babında Yusuf'un rüyaları şu şekilde anlatılır:

"*5. Ve Yusuf ruya görüp kardeşlerine bildirdi, ve ondan daha ziyade nefret ettiler.*

6. Ve onlara dedi: Rica ederim, gördüğüm bu ruyayı dinleyin;

7.işte, tarlanın ortasında biz demetler bağlıyorduk, ve işte, benim demetim kalktı ve dikildi, ve işte, sizin demetleriniz etrafını kuşatıp benim demetime iğildiler.

8. Ve kardeşleri ona dediler: Gerçek üzerimize kıral mı olacaksın? yahut gerçek üzerimizde hüküm mü süreceksin? Ve ruyalarından ve sözlerinden dolayı ondan daha ziyade nefret ettiler.

9. Ve yine başka ruya gördü, ve onu kardeşlerine anlatıp dedi: İşte, bir ruya daha gördüm; ve işte, güneş ve ay ve on bir yıldız bana iğildiler.

10. Ve babasına ve kardeşlerine anlattı; ve babası onu azarlıyıp kendisine dedi: Bu gördüğün ruya nedir? Gerçek ben ve anan ve kardeşlerin yere kadar sana iğilmek için mi geleceğiz?

11. Ve kardeşleri onu kıskandılar; fakat babası bu sözü yüreğinde tuttu".
(Tevrat 2021; Tekvin Bap 37:/5-11)

Tevrat'ta Yûsuf'un, tarlada kardeşleriyle birlikte demet bağladığı sırada, kardeşlerine ait demetlerin, onun (Yusuf'un) demeti karşısında eğildiğini görür. Bu rüya, kardeşlerinin başına kral olarak geçeceği ve bunun gerçekleşmesi sonucunda kardeşlerinin ona nefretle yaklaşarak, o duyguyla davrandıkları şeklinde yorumlanır.

6.2. Padişahın Rüyası

Yine Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nde, padişahın rüyasından söz edilmektedir.

Padişah, bir gece rüyasında yedi zayıf ineğin yedi semiz ineği yediğini; yedi kuru başağın, yedi yeşil başağı sardığını görür. Sabah olup uyandığında kâhinlerinden hiçbiri bu rüyayı yorumlayamaz.

6.2.1. Kur'ân-ı Kerim'de Padişahın Rüyası

Kur'ân-ı Kerim'ın, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Türkçe mealinde, Yusuf Suresi'nde, bu rüya Yusuf tarafından şu şekilde tabir edilmiştir:

"*43. Bir gün melik (hükümdar) dedi ki: "Ben rüyamda yedi cılız ineğin yedi semiz ineği yediğini ve yedi yeşil başakla yedi kuru rüya başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Siz rüya tabir edebiliyorsanız benim bu rüyamın tabirini bana bildirin."*

44. Dediler ki: "Rüya dediğin şey karmakarışık hayallerdir. Biz ise böyle karışık hayallerin yorumunu bilmeyiz"

45. O ikiden kurtulmuş olanı nice zamandan sonra hatırladı da dedi ki: Ben size o rüyanın tabirini haber veririm, hemen beni gönderin.

46. "Ey Yusuf, ey doğru sözlü! Bize şunu hallet: Yedi semiz ineği, yedi cılız inek yiyor. Ve yedi yeşil başakla diğer yedi kuru başak. Umarım ki, o insanlara doğru cevap ile dönerim, onlar da, (senin kadrini) bilirler."

47. Dedi ki: "Yedi sene eskisi gibi ekeceksiniz, biçtiklerinizi başağında bırakınız, biraz yiyeceğinizden başka. "

48. "Sonra onun arkasından yedi kurak sene gelecek, önceki biriktirdiklerinizin biraz saklayacağınızdan başkasını yiyip bitirecek."

49. "Sonra da onun arkasından yağışlı bir sene gelecek ki, halk onda sıkıntıdan kurtulacak, (üzüm, zeytin gibi mahsulleri) sıkıp faydalanacak"

(Elmalılı; 2020; Yusuf Suresi, 43.-49. Ayetler).

6.2.2. Tevrat'ta Padişah'ın Rüyası

Padişahın gördüğü rüya, Tevrat'ta yer almakta, ancak farklı biçimde şu şekilde anlatılmaktadır:

Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nde, padişahın yerine Tevrat'ta Firavun şeklinde geçmektedir.

"*1 "Ve iki tam yıl sonunda vaki oldu ki, Firavun bir ruya gördü: ve işte ırmağın yanında duruyordu.*

2 Ve işte, onlardan sonra, bakılışta güzel ve ette semiz yedi inek daha çıktı ve sazlar arasında otlanıyorlardı.

3 Ve işte, onlardan sonra bakılışta çirkin ve ette cılız başka yedi inek çıktı ve ırmağın kenarında diğer ineklerin yanında durdular.

4 Ve bakılışta çirkin ve ette cılız inekler bakılışta güzel ve semiz yedi ineği yediler. Ve firavun uyandı.

5 Ve uykuya varıp ikinci defa ruya gördü; ve işte, bir sapta yedi semiz ve iyi başak çıktı.

6 Ve işte, onlardan sonra cılız ve şark rüzgârından yanmış yedi başak bitti.

7 Ve cılız başaklar yedi semiz ve dolgun başağı yuttular. Ve firavun uyandı ve işte, ruya idi."

(Tevrat 2021; Tekvin; Bap 41/1-7).

Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nde, padişahın yerine Tevrat'ta geçen Firavun'un gördüğü rüya, Yusuf tarafından şu şekilde tabir edilmiştir:

"*15 Ve Firavun Yusufa dedi: Ruya gördüm, ve onu tabir eden yoktur; ve ben senin hakkında, ne zaman ruya işitsen, onu tabir edebilirsin işittim.*

16 Ve Yusuf Firavuna cevap verip dedi. Ben de yoktur; Allah Firavuna hayırlı cevap verecektir.

17 Ve Firavun Yusufa dedi: Ruyamda, işte, ırmağın kenarında duruyordum;

18 ve işte, ırmaktan ette semiz ve görünüşte güzel yedi inek çıktı; ve sazlar arasında otlanıyorlardı;

19 ve işte, onlardan sonra düşkün ve görünüşte çok çirkin ve etten cılız başka yedi inek çıktı, bütün Mısır diyarında çirkinlikte onlar gibi inek görmedim;

20 ve cılız ve çirkin inekler evvelki yedi semiz ineği yediler,

21 ve onların karnına girdikleri zaman, onların karnına girmiş oldukları bilinmezdi, ve onların bakılışı başlangıçta olduğu gibi kötü idi. Ve uyandım.

22 ve ruyamda gördüm, ve işte, bire sapta dolgun ve iyi yedi başak çıktı;

23 ve işte, onlardan sonra solgun, cılız ve şark yelinden yanmış yedi başak bitti,

24 ve cılız başaklar yedi iyi başağı yuttular ve sihirbazlara söyledim, fakat bana bildiren bulunmadı.

25 Ve Yusuf Firavuna dedi: Firavunun rüyası birdir; Allah yapmak üzre oluğu şeyi Firavuna bildirdi.

26 Yedi iyi inek yedi yıldır, ve yedi başak yedi yıldır; ruya birdir.

27 Ve onlardan sonra çıkan yedi cılız ve çirkin inek, ve şark yelinden yanmış boş yedi başak da yedi yıldır; yedi yıl kıtlık olacaktır.

28 Firavuna dediğim şudur; Allah yapmak üzre olduğu şeyi Firavuna gösterdi.

29 İşte bütün Mısır diyarında yedi büyük bolluk yılı gelecektir;

30 ve onlardan sonra yedi yıl kıtlık çıkacaktır; ve Mısır diyarında bütün bolluk unutulacaktır; ve diyarı kıtlık telef edecektir,

31 ve diyarda bolluk, ardınca gelen bu kıtlık yüzünden bilinmeyecektir; çünkü çok ağır olacaktır.

32 Ve ruya Firavuna iki defa tekrar edildi, çünkü mesele Allah tarafından sabittir, ve Allah o nu yapmakta acele edecektir.
33 Ve şimdi, Firavun akıllı ve hikmetli bir adam arasın, ve onu Mısır diyarı üzerine koysun,

34 Firavun bunu yapsın, ve bütün diyar üzerine memurlar koysun, ve yedi bolluk yılında Mısır diyarının beşte birini alsın.

35 Ve bu gelecek iyi yılların bütün yiyeceğini toplasınlar; ve buğdayı şehirlerde yiyecek olarak Firavunun eli altında yığsınlar, ve saklasınlar.

36 Ve bu yiyecek Mısır diyarında olacak yedi kıtlık yılı için memlekete ahire olacaktır; ta ki memleket kıtlıkla kırılmasın.

37 Ve bu söz Firavunun gözünde ve bütün kullarının gözünde iyi idi"

(Tevrat 2021; Tekvin, Bap 41/15-37)

"*Hz. Yusuf'un yorumundan sonra Firavun onu yanına alır ve ona akıl danışır. Hz. Yusuf rüyada bildirilen tehlikelere karşı önlemler alarak rüyanın gerçekliğini ispatlar*" (Çelepi; 2017;30).

7. ÇÂKERÎ'NİN YÛSUF U ZÜLEYHÂ MESNEVİSİ'NDE RÜYA MOTİFLERİNİN TAHLİLLERİ

Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nde Yusuf'un ve Padişah'ın gördükleri rüyaların da motifleri; yıldız, ay, güneş, yedi sayısı, on bir sayısı, secde etmek, semiz inek, cılız inek, taze buğday başağı ve kuru buğday başağıdır.

7.1. Yusuf'un Rüyası ve Rüya Motifleri

Yusuf rüyasında; on bir yıldız, güneş ve ayın kendine secde ettiğini görür.

7.1.1. Yıldız

Rüyada yıldız görmek, insanların şereflilerinden birisine delâlet eder. (Nablusi 2020;975), (Bursalı;1998;916).

Yıldızların umumu, şerefli sultanların en kuvvetlisi, âlimlerin en bilgini ve bütün insanların en zenginiyle tâbir edilir.

Eğer kişi rüyasında yıldız görürse ve o yıldızın yanına geldiğini veya eteğine düştüğünü görürse ululuk ve izzet kazanır. (Bahadır 2017;92)

7.1.2. Güneş

Rüyada görülen güneş, melik, halife, devlet adamı veya güzel kadındır. (Nablusi 2020;376)

Eğer rüyasında güneşi kendine secde ederken görürse dünyada her ne muradı, amacı varsa ona ulaşır. Gamdan kurtulur, bütün belalardan, kazalardan emin olur, ahirette Allah cennet nimetlerine ulaştırır. Eğer bu rüyayı gören padişahlığa layık ise padişah olur, bütün dünya hükmü altında olur. (Bahadır 2017;91)

7.1.3. Ay, Güneş ve Yıldızların Bir Yerde Toplanması

Ay, güneş ve yıldızların bir yerde toplandıklarını, onlara malik olduğunu ve onların malik olduğunu ve onların nurlu ve ziyalı olduklarını gören kimsenin, melik vezir ve ileri gelenler yanında sözü geçerli olur (Nablusi 2020; 381).

Hata ay, güneş ve yıldızları görmek, Yusuf (A.S)'ın meşhur kıssasına binaen giriftar olmaya, zindana girmeye, ailesi ve akrabaları tarafından kendine hased edilmesine sonra mülk ve saltanata erişmesine, muradına nailiyete ve dininde bir sonuca varmasına delâlet eder (Nablusi 2020; 383), (Bursalı, 1998; 347).

Nebil Fazıl Alsan, İmam Nablusi, İbn-i Kesir ve Nafi gibi tacirlerin kabul ettiklerine göre; uykuda güneşi görmek, devlet büyüğü, başbakan gibi kişilere delâlet ettiğinden, güneşte görülen her değişiklik rüya sahihine değil, bütün insanlara olacak şekilde değişikliğe işaret ettiğini belirtir (Alsan1990; 435).

7.1.4. Ay

Rüyada ay görmek, delaleti bir melike ve ya büyük bit âlim yahut güzel bir oğlana (…) delâlet eder (Nablusi 2020;115).

Bir kimseden güneş ve ayın kendine secde ettiklerini görse, o kimseden ana ve babası razı olur (Nablusi 2020;117).

Bir kimse, güneş, ay ve yıldızların güneşin yörüngesinde toplandıklarını ve güneşin daha parlak olduğunu görürse, melik, vezir ve şerefli insanlar, devlet büyükleri yanında sözünün makbul olacağına işarettir (Nablusi 2020;118; Bursalı, 1998;87).

7.1.4. Secde

Rüyada secde (…) hayırlı işlere ön ayak olmanıza alamettir. (Nablusi 2016;339), rüyada secde ettiğini görmek, iyiye işaret olarak yorumlanır. (Tavaslı 2009;472)

Yine secde işlerin iyi ve güzel yürümesine, onu gören kimse için de Allah Teâlâ'nın ihsan buyuracağı nimetlere delâlet eder. (Bursalı, 1998;753).

Eğer kişi rüyasında kendine secde eden ay görürse veya ay evine inmiş ise o kimse ululuğa erişir, muradına ulaşıp mutlu olur. Gamdan kurtulur, sevinçli hale gelir. (Bahadır 2017;92)

7.1.5. On Bir Sayısı

Rüya da on bir rakamını görülmesi tam anlamı ile iyi olacak şeylerle yorumlanır. Bereket, bolluk, kısmet, huzur, mutluluk gibi hayatın akışını büyük yönde değiştirecek anlamlarla açıklanıyor (https://islamiruyalar.org).

7.2. Padişahın Rüyası ve Rüya Motifleri

Aradan yıllar geçer bir gece rüyasında yedi zayıf ineğin yedi semiz ineği yediğini; yedi kuru başağın, yedi yeşil başağı sardığını görür.

Padişahın rüyasında görülen rüyada yedi sayısı, yeşil renk, semiz inek, kuru, zayıf ve semiz olma hali, başak motifleri dikkat çeker.

7.2.1. Yedi Sayısı

Yedi sembolü, en yaygın motiflerden birisidir. Hem İslâm hem Yahudi hem de Hıristiyan kutsal kitabında sıkça zikredilen yedi sayısı, Tanrı ile dünyayı birleştiren bir sayı olarak kabul edilmektedir. Dört unsurun üzerine üç ile sembolize edilen göğün eklenmesi ile bir bütünlük oluşmuş ve bu bütünlüğün, tamamlanmışlığın sembolü de Yedi (4+3=7) sayısı olmuştur.

Yedi sayısı üç, dokuz, kırık gibi yedi sayısın da tük anlatılarında sık geçen bir sayıdır. Tevrat'ta yaratma işini tamamladıktan sonra yedinci günü kutsar ve o gümü kutsal bir gün olarak belirtiler ve o gün yarattığı bütün işini bitirip dinlenir. (Yaratılış 273 s:3). Nuh'un gemisine erkek ve dişi olmak üzere yedişer çift hayvan alınır (Yaratılış 7/2s:8). (Akman 2018; 214) (Akman, 2018;24).

Yedi sayısı ile ilgili sembolizmin temelinde, yedi gezegen inancı yer almaktadır.

Çünkü dünyanın sabit olduğu, bütün gezegenlerin (Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter, Satürn, Ay ve Güneş) onun etrafında döndüğü düşüncesi hâkim olmuştur. Haftanın yedi gün kökeninde de yedi gezegen bulunmaktadır. Buna göre haftanın günlerinden Pazartesi, Ay; Salı, Mars; Çarşamba, Merkür; Perşembe, Jüpiter; Cuma, Venüs; Cumartesi, Satürn ve Pazar ise Güneş ile ilişkilendirilmiştir. Hatta her gezegenin bir gök veya yer katında olduğu düşünülmüş ve ‚Göğün yedi katı ve yerin yedi katı' deyimi kullanılagelmiştir. Zaten Hz. Muhammed'in Miraç Gecesi'nde yedinci göğe çıktığı ve Yakut Türklerine göre Yenisey Irmağı kaynağını göğün yedinci katından aldığı da bilinmektedir. Ayrıca Kuran'da da yedi gök tabiri açıkça zikredilmektedir (Bk. Bakara Suresi, 29; Muminun Suresi, 86, Nebe Suresi,12 … vd.).
Hayat Ağacı'nın yedi dallı olması, Kâbe'nin etrafının yedi kez tavaf edilmesi, Safa ile Merve arasının yedi kez Sa'y edilmesi ve yedişer taşla üç kez Şeytan taşlanması, Mekke'deki caminin yedi minaresinin bulunması, Fatiha Suresi'nde yedi ayet bulunması (Kuran'da da açık bir şekilde ifade edilmektedir. (Bk. Hicr Suresi, 87). Buda'nın doğumunun ardından yedi adım yürümesi; Yahudilik'teki şamdanların yedi kollu olması ve Yahudilerin Mayasız ekmek bayramının yedi gün sürmesi de yedi motifi ile ilişkilidir. Ayrıca hem İncil hem de Kuran'da bahsi geçen ve Hıristiyanlar ve Müslümanlar için kutsal olan Yedi Uyurlar da bu motif ile değerlendirilebilmektedir.

Hıristiyanlıkta büyük günahlar, 'Yedi Ölümcül Günah' adı altında listelenmektedir. Özellikle Katolik Hıristiyanlarca benimsenen, Yedi Sakrament Hıristiyanlıkta önemli dinî bir uygulamadır. Ayrıca cehennemin yedi rakamı ile ilişkilendirilmesi, Hint geleneğinde tufanın yedi gün sürmesi, Mısır ölüm geçitlerinde yedi kapının olması, Zigguratlar'ın yedi katlı olarak inşa edilmesi ve yılan başta olmak üzere kötü varlıkların veya ruhların yedi başlı olarak zikredilmesi de yedi motifinin, bütünlüğün, gök ile yerin uyumunun ve düzenin sembolü olduğunu teyit etmektedir (Salt 2010: 358-359).

7.2.2. Yeşil Renk

Yeşil sözcüğünün eski Türk kültüründeki ve İslam medeniyetindeki anlamaları ifade edildikten sonra divan şiirinde yeşil rengin bayrak, kılıç gökyüzü gibi birçok varlığın sıfatı veya bu varlıkları çağrıştıran bir unsur olduğu dile getirilmiştir.

Ayrıca yeşil renkten olumlu algılar yaratmak için yararlanıldığı ve yeşil renk güzellik, tazelik çağrıştırması nedeniyle kullanıldığı görülür (Öntürk, 2007;980).

7.2.3. İnek

Rüyada inek görmek; bolluk bereketle yorumlanır. Temiz genç ve beyaz inek almak; evinize bolluk, refah ve huzur geleceğine, zayıf, kart ve çirkin inek; düşmanlarla karşılaşmak bir gam ve kedere uğramakla tabir olunur (Nablusi 216;2009).

Yine Necati Bursalı rüyada inek görmeyi şu şekilde yorumlar: Bir insanın rüyada inek görmesi, hayra, iyiliğe, zenginliğe ve bol rızka delalet eder (Bursalı, 1998;418).

7.2.4. Başak

Rüyada başak görmek, hayra ve iyiye yorulur. Başak gelecek bir hayra işarettir (Tavaslı 2009;132).

7.2.5. Yeşil Ekin Başağı

Rüyada yeşil ekin başağı görmek; mal işarettir, şeklinde yorumlanır. Yeşil ekin başağı görmek; birbiri üzerine yığılmış mala işaret olup, çok çok zenginliğe işaretle tabir olunur.

Rüyada sapı üzerinde bir yeşil ekin başağı görmek, rızka, zenginliğe, ucuzluğu ve bolluğa işaretle tabir olunur (Bursalı, 1998;911).

7.2.6. Kuru Ekin Başağı

Kuru ekin başağı ise kıtlığa işarettir (Bursalı, 1998;911).

SONUÇ

Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nde diğer yazar ve şairler tarafından kaleme alınan Yusuf u Züleyhâ Mesnevilerinde olduğu gibi rüyalar ve bu rüyaların tabirleri yer alır.

Adı anılan mesnevide Yusuf Suresi'nde geçen Yusuf'un ve (Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nde Mısır Padişahı olarak geçen) Mısır Firavun'unun gördüğü rüyalar ve bu rüyaların, Yusuf tarafından edilen tabirleri anlatılır.

Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nde Yusuf'un ve Padişah'ın gördükleri rüyaların motifleri; yıldız, ay, güneş, yedi sayısı, on bir sayısı, secde etmek, semiz inek, cılız inek, taze buğday başağı ve kuru buğday başağıdır.

Yusuf rüyasını babasına anlattığında, babası Yusuf'un gelecekte büyük bir mevkiye sahip olacağı müjdesini verirken, (Elmalılı 2020; Yusuf Suresi 12/6) Tevrat'ta da Yusuf'a kardeşleri gerçekte ben, annen ve kardeşlerin, sana eğilmek için mi geldik diyerek aksi, sert bir şekilde davrandığı anlatılır (Tevrat 2021; Tekvin, 37/9.).

Padişahın da ise yedi semiz ineğin yedi zayıf ineğin yemesi, bir de yedi yeşil başağın diğer yedi kuru başağı sardığı şeklindeki rüyasını, Yusuf ülkede yedi yıl bolluk, yılının ardından yedi yıl kıtlık olacağını ve tedbir alınması şeklinde yorumlar.

Yusuf Süresi'nde Yusuf'un rüyası dışında, Mısır Padişah'ının rüyası ve bu rüyaların tabirleri de yer almaktadır.

Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nde Yusuf rüyasında; on bir yıldız, güneş ve ayın kendine secde ettiğini görür. Padişah ise bir gece rüyasında yedi zayıf ineğin yedi semiz ineği yediğini; yedi kuru başağın, yedi yeşil başağı sardığını görür.

Yusuf'un rüyasında gördüğü on bir sayısı, iyi olacak şeylere yorumlanırken, hayatın akışını bereket, bolluk, kısmet, huzur, mutluluk gibi büyük yönde değiştirecek anlamlar da taşır. Rüyadaki yıldız; insanların şereflilerinden birisine, âlimlerin en bilginine, uykuda güneşi görmekse, devlet büyüğüne işaret ettiği şeklinde tabir edilir.

Yine rüyada görülen ay, bir melike ve ya büyük bir âlime delâlet ederken, secde edilmesi, işlerin iyi ve güzel yürümesi şeklinde ve rüya sahibine Allah Teâlâ'nın ihsan buyuracağı nimetler olarak tabir edilir.

Padişahın rüyasında gördüğü yedi sayısı, Tanrı ile dünyayı birleştiren bir sayı olarak kabul edilirken, yeşil renk bayrak, kılıç gibi varlıkları çağrıştırmasının yanı sıra ve rüyada görülen inek, bolluk bereketle yorumlanır.

Yine padişahın rüyasında gördüğü, yeşil, taze başak, mala, hayra ve iyiye yorumlanırken, kuru ekin başağı ise kıtlığa işaret olarak tabir edilebilir.

Kur'ân-ı Kerim'de Yusuf Suresi'nde geçen Yusuf'un ve Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nde Mısır Padişahı olarak geçen Mısır Firavun'unun gördüğü rüyalar, rüya mevzuunun İslami literatürde önemli bir yere gelmesinde önemli bir rol teşkil etmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'ın Yusuf Suresi'nde Yusuf'un gördüğü rüyalar gibi Peygamberlerin de gördüğü sadık rüya veya salih rüya olarak isimlendirilen rüyalarla birlikte, yine Yusuf süresinde rüyaların tabir edilmesi ve bunun bir ilim olduğu belirtilerek, Yusuf'a rüyaları tabir etme ilminin verileceğinin anlatılması, rüya tabirlerinin önemini artırması açısından önemli bir unsurdur.

Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nde Yusuf'un kendi rüyaları ve Yusuf'a aktarılarak yorumlanan rüyaların, geleceğe dair haber vermesi önemlidir. Yusuf'un gördüğü rüya sonucu Mısır'ın azizi olması ve rüyasını babası Yakub, Rabbin Yusuf'a peygamberlik vereceği ve rüyaları tabir etme ilmini öğreteceği şekilde yorumlayarak ve Mısır Padişah'ının rüyasının Yusuf tarafından Mısır'a yedi yıl bolluk, yedi yıl kıtlık geleceği ve ancak vaktinde tedbir alırlarsa, kıtlığa karşı ayakta kalabilmelerinin mümkün olacağı şeklinde tabir edilmesi, rüyaların gelecekten haber verdiğine bir işaret olarak kabul edilmesi, rüya motifinin önemini arttırmaktadır.

Bununla birlikte rüya motifi, Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'de kurgusal metnin ne yöne gideceği konusunda da okura bir fikir oluşturabilmesi önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Akman, E. (2018). *Türk Halk Hikâyelerinde Tevrat Kaynaklı Motifler.* 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri. Ankara: T.C Türk Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. ISBN:978-975-17-4124-0 s: 24.

Alsan, F. N. (1990). *Büyük Rüya Tabileri Ansiklopedisi.* İstanbul: Huzur Yayın Dağıtım.

Atalay, B. (1941). *Divânü Lûgat-it-Türk Tercümesi*. C: III. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aydın, H. (2007). İslam Felsefesinde Rüya Kuramı, İşlevleri ve Kimi Sonuçları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* Sayı: 23.

Aynur, H. (1999). *15. YY. Şairi Çâkerî ve Dîvânı İnceleme ve Tenkitli Metin*. İstanbul: Yenilik Basımevi.

Bahadır, C. S. (Haz). (2017). *İbni Sîrîn Rüyalar Kitabı. Ta'bîr-nâme-i İbni Sîrîn*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

Bursalı, N. (1998). *Büyük İslami Rüya Tabirleri Ansiklopedisi*. İstanbul: Çelik Yayınevi.

Çelepi, M. S. (2017). *Türk Kültüründe Rüya*. İstanbul: Kömen Yayınları.

Çelebi, İ. (2008). *Rüya İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Çetin, Ö. (2012). Dinî Tecrübenin Anlaşılmasında Rüyanın Rolü: Yusuf Sûresindeki Rüyalar Üzerine Psikolojik Bir Yorum. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *21*(2).

Çoştu, C. (2021). *Rüya ve Felsefe*. Ankara: Eski Yeni Yayınları.

Elmalılı M. H. Y. (2020). *Kur'ân-ı Kerim Türkçe Meali*. Eskişehir: Dorlion Yayınları.

İncil. Yeni Ahit. (2021). Dorlion Yayınları. Eskişehir.

İpekten, H. (1996). *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
İpekten, H. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
Köksal, H. (2017). *Türk Destanlarında Bazı Ortak Motifler Efe. Üniversitesi Türk Araştırmaları Enstitüsü. Türkler* cilt:3 s:584-586.
https://www.turkcenindirilisi.com/turk-tarihi/turk-destanlarinda-bazi-ortak-motifler-yrd-doc-dr-hasan-koksal-h74268.html. Erişim Tarihi: 01.02. 2023.
Köksal, İ. (2008). Rüyaların Fıkhî Boyutu. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*. *13*(2).
-Küçük, M. A. (2013*). Türk Destanlarında 'Sayı' Motifinin Dinî Yansımaları*. Gazi Türkiyat, 1 (13), 91-109. Retrieved from. https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziturkiyat/issue/6726/90427. 12.1.2023
Nablusi, İ. (2016). *Rüya Tabirleri Ansiklopedisi*. İstanbul: Sağlam Yayınevi.
Nablusi, İ. (2020). *İslami Rüya Tabirleri Ansiklopedisi* İstanbul: Cümle Kitap.
Nalbat, M. (2012). 15. Yy. Şairi Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sı. Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
https://www.academia.edu/33559986/15_Yy_Şairi_Çâkerînin_Yûsuf_u_Züleyhâsı_muhammet_nalbat. Erişim Tarihi: 2.1.2023.
Nalbat, M. (2012). *15. yy. Şairi Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sı (Metin İnceleme).* Eskişehir, ESOGÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek. Lisans Tezi.
Öntürk, A. (2007). *Divan Şiirinde Renkler.* ulakbilge, 2017, Cilt 5, Sayı 12, Volume 5, Issue 12 OI: 10.7816/ulakbilge-05-12-12 s: 980.
www.ulakbilge.com. 5.1.2023
Salt, A. (2010). *Semboller*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları.
Tavaslı, Y. (2009). *Ansiklopedik Büyük Rüya Tabirleri*. İstanbul: Tavaslı Yayınları.
Tevrat. (2021). Eskişehir: Dorlion Yayınları.
Yıldız, A. (2013). *Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ*. Ankara: Hitabevi Yayınları.
Yılmaz, K., Çetin. K. (2007). *Rüyalar ve Niyazî-İ Mısrî'nin Ta'Bîrâtü'l-Vâkı'Ât Adlı Eserinde Rüyaların Dili.* Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Volume 2/4 Fall.
Yüksel, H. A. (1996). *Türk İslam Tasavvuf Geleneğinde Rüya.* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2983 Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 878. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi Yayımlar Dairesi Başkanlığı.
https://islamiruyalar.org/ruyada-11-on-bir-rakami-ne-anlama-gelir/ Erişim Tarihi: 2.1.2023.